

# LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES

## PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.

|                           |         |
|---------------------------|---------|
| Tres mesos.               | 9 Rals. |
| Al estranger, tres mesos. | 13 »    |
| Ultramar, tres mesos.     | 18 »    |
| Un número sol.            | 1 »     |

## REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.

## RECLAMS.

Los subscribers, per ratlla. . . 1/2 Ral.  
Los no subscribers, per id. . . 1  
Passant de 10 ratllas, á preus convencio-  
nals.

## SUMARI.

La corona federal de Aragó. Precedents històrics de Catalunya confederada; per E. F. — A la mort (poesia); per *Frederich Soler*. — Tendència y caràcter de la moderna literatura catalana; per *Joaquim Botet y Sisó*. — Mérits (poesia); per *Joseph Serra y Campdelacreu*. — De la mort del infant en Carles, Lloctinent general de Catalunya, primogenit d'Aragó y de Sicília y Princep de Viana (continuació); per *Andreu Balaquer*. — La conquesta de València (poesia); per *Àngel Guimerà*. — L'amor del mon; per *Jordi Codina y Bordotrich*. — Correspondència; per *J. Riera*. — Noyas. — Reclam. — Advertència.

## LA CORONA FEDERAL DE ARAGÓ.

### PRECEDENTS HISTÒRICS DE CATALUNYA CONFEDERADA.

Al escriure nostre últim article, *Catalunya confederada*, expressament deixarem depositarhi los precedents històrics d'aquesta situació política del Principat, perqu' ens proposarem ferne un article separat. Aquest es lo present.

Anomenem federal ó federativa á la Corona d'Aragó, perquè ab ella cada una de las regions que la formaban era un Estat, no una provincia. Aragó, Catalunya y Valencia, cada una tenia las suas Corts particulars, son govern y administració especials, sa diputació peculiar, sas Constitucions y sas lleys propies, sos tribunals y demés grans institucions polítiques, judicials y administratives que tenen las nacions ó los Estats. De comú, de general, Catalunya, Aragó y Valencia tenian lo rey y son Consell d'Estat (com ne diriam ara), y algunas lleys; en lo demés, cada un d'estos Estats se governaba y administraba separatament, de manera que cada un d'ells tenia casi mes atribucions que no tenia un Cantó suis avans de la Constitució helvética de 1848, que no té un Estat particular del l'Unió nort-americana, que no tenia als segles XVI y XVII una Provincia unida d'Holanda, que no tenen avuy dia Austria ó Hungría, que no te un Estat del Imperi alemany.

Al costat estava la Corona de Castella, ab regions tan diferents entre sí com las Castellas, Lleó, Asturias, Galicia, Murcia, Extremadura y Andalucía, y

ab unas solas Corts, ab un sol Govern, ab una sola Constitució, ab un sol conjunt de lleys, exceptats els fors municipals. Comparant las duas Coronas, podem donar á l'aragonesa lo títol de federal ó federativa, y á la de Castella, lo títol d'unitaria.

Catalunya, desde l'any 715 fins á últims del mateix segle, y desde lo comptat d'En Wifredo *lo Pelós* fins al any 1137, sigué un Estat separat. Mes, quan lo rey d'Aragó En Ramiro II *lo Monjo* y els aragonesos donaren al monarca català En Ramon Berenguer IV la noya Na Petronila per esposa, y lo regne per Estat monárquich, Catalunya comensá á ser un Estat confederat ab Aragó. Lo rey En Jaume I va fer de València un Estat, no una provincia y aquest Estat va ser unit á la confederació catalana-aragonesa ó aragonesa-catalana.

Fins á tal punt portaban estas tres regions ó Estats sa independència de cada un respecte dels altres, que pocas vegadas se reunian en un sol cos ó corporació las tres Corts, y fins hi ha autors qu'asseguran que jamay s'hi reuniren encara que totes tres Corts, de Catalunya, Aragó y Valencia, se tinguessen en una mateixa població.

En lo catàlech de las Corts catalanas, publicat en lo I.º tomo de la *Renaxensa*, per En Maspons, trobem las Corts de Huesca del any 1162, las de Monsó dels 1217, 1236 y 1289; las de Alcanyiz del 1250; las de Lleyda del 1275; las de Fraga del 1460, y las de Benifar de 1585, generals á catalans y aragonesos; y las de Tarassona del 1484, y las de Monsó dels 1362, 1376, 1435, 1469, 1510, 1528, 1533, 1537, 1542, 1547, 1552, 1563 y 1585, generals á catalans, aragonesos, valencians y mallorquins.

Suposant qu'en estas Corts generals ó mixtas los representants de tots los Estats formessen un sol cos ó corporació y una sola série de sessions, ellas eran cosa extraordinaria y excepcional, no habitual fixa y ordinaria; y els assumptos particulars de cada un dels Estats eran discutits, votats y decretats per separat, sols per las Corts particulars de cada un; no per la reunió de totes en Congrès general de la Corona. Ho corrobora lo fet de que algunas d'estas Corts generals foren closas ó tancadas per los arago-

nesos y continuadas per los catalans ó per los valencians.

Per diferents lleys ó constitucions fetas en Corts y per juraments de reys, Catalunya, Aragó y Valencia eran inseparables, salvadas las libertats y lleys; mes no hi havia, com hi ha á Suïssa, 'ls Estats Units, á Alemania, á Austria-Hungria, com hi havia á las Provincias unidas de Holanda, unas Corts centrals ó generals fixas pels assumptos comuns als tres Estats. Sols per excepció se constituia un cos general, y molts d'estos assumptos comuns á tots tres se tractaban y decidian per separat, en quiscunas Corts, servint-lashi d'intermediaris lo rey ó comissions d'ellas mateixas.

Catalunya, Aragó y Valencia formaban un Estat federal separat de lo demás d'Espanya, com n'es separat ara Portugal (Estat unitari); no formaban un Estat unitari confederat ab lo demás d'Espanya, com seria si Catalunya, Mallorca y Valencia formassen un sol Estat de la federació espanyola. Es necessari, en un temps en qu' es tracta d'embrollar lo concepte de federalisme, distingir entre un Estat y una provincia decentralisada, entre un Estat federal separat, com l'antiga Corona d'Aragó, un Estat federal confederat, com ho era algun temps lo Cantó suís dels Grisons, y un Estat unitari confederat, com se tracta de que ho sigan los Estats regionals de la projectada federació espanyola. L'antiga Corona d'Aragó, nació separada com ho es Portugal, deixaba independents als tres Estats que la formaban; l'Estat català-mallorquí, català-valencià ó català-valencià-mallorquí, confederat ab lo castellà, lo navarro, lo gallego, los andalusos y demás, poca independència deixaria als dos ó tres antics Estats que lo formessen.

Baix la casa d'Austria estigué també Catalunya confederada ab Aragó y Valencia, com baix los reys peculiars d'Aragó, y la Corona aragonesa estigué confederada ab la de Castella, unitaria. Los reys austríachs celebraren Corts á Catalunya á Aragó y á Valencia per separat algunas vegadas, altres, generals á tots los Estats de la Corona aragonesa á Monsó; mes no generals á las duas Coronas d'Aragó y Castella.

L'historiador dels *Reys Catòlics*, En Prescott, ciutadà dels Estats Units, dona á la Corona aragonesa lo títol de *Confederació*.

Al nostre temps d'unitat, de centralisació y d'uniformitat, quan se tracta de reforsar y enrobustir lo principi unitari ab lo nom y títol de federació, segons ho veyem á Alemania y á Suïssa, segons ho veyem á Espanya mateix ab l'ante-projecte constitucional d'En Salmeron y En Chao, y ab los projectes constitucionals de la majoria y de la minoria de las Corts,—lo que caracteriza principalment á nostres ulls la confederació, no es lo llas qu' uneix, sino lo moviment centrífugo. Al devant de la centralisació y de l'unitat creixents, multiplicadas, fortificadas ab noms y títols del sistema federatiu, lo que simbolisa per nostres sentiments autonòmichs, independents, «separatistas», la confederació, es lo moviment separatiu. Al devant de la centralisació y de l'unitat, los punts culminants de l'organització federativa no son la cons-

titució general, las Corts generals ó Congrés comú, lo Govern central; sino l'autonomia de cada regió natural, antich Estat, provincia histórica ó com se diga, la constitució particular, las Corts especials, lo Govern peculiar de cada una. Al devant de la centralisació y de l'unitat, la manifestació característica de l'ideya federal no es la condensació, l'unificació; sino lo moviment separatiu, l'afluixament dels llasos, la rarefacció, diguemho aixís. Al devant de la centralisació y de l'unitat, lo que caracteriza als organismes federatius als ulls dels pobles subjouats per ellas, no son las institucions qu' unifican, los llasos que cenyeixen, no son las Corts generals, las legislacions comuns, los Guberns centrals; sino l'autonomia, l'independència dels antics Estats, de las provincias naturals ó antigas, las legislacions y Corts particulars, los Guberns peculiars, los moviments y la vida de cada regió ab independència de las demás y del Estat central.

Als ulls dels pobles enterament separats que s'uneixen, lo que caracteriza la federació podrà ser lo qu' unifica; als ulls dels pobles unificats fins á la centralisació, lo que caracteriza la federació es lo que separa, lo que rarefa.

Aixís contem com precedents històrichs de la federació á Espanya, en un treball que varem publicar en part fa quatre anys en altre Revista, moviments de separació, com los de Catalunya respecte del imperi carlovingi y los de Castella, Galicia y Vascongadas respecte del regne de Asturias y Lleó. Aixís admetem y donem á la Corona aragonesa lo títol de Confederació, inseguint á En Prescott, En Antoni de Bofarull y altres escriptors respectables; aixís li donem lo títol de Corona federal y de monarquia federativa, encara que baix altres conceptes, com deyam ja l'any 66 y repetirem los anys 71 y 72, mes li corresponguessen lo títol de unió personal molt perfecta ó lo de semi-confederació.

Quan l'admeten tantas personas d'opinions polítiques no federals, no será l'autor d'est article qui negará á la Corona d'Aragó lo títol de Corona federal, lo de confederació presidida per un monarca, lo de monarquia federativa. Al devant de la Corona unitaria de Castella, al devant de l'absorció ó aneició de Galicia per lo regne de Asturias y Lleó, y d'aquest per lo de Castella, al devant de l'agregació unitaria de Castella la Nova, Murcia, Extremadura y Andalusia al Estat castellà; al devant de la reducció de tota l'Espanya á un cos polítich uniforme y centralisat, ja baix la monarquia absoluta, ja baix la constitucional; al devant de la Constitució «federal» que sortirà de Madrit, la Corona aragonesa mereix los títols de federal y de confederació.

La prudencia y lo tino pràctich de ls prínceps de rassa catalana (1) desd'En Ramon Berenguer IV fins á En

(1) Lo compte En Wifredo lo Pelós era català, de Catalunya la vella, segons las paraulas *subditorum carus patricius* del Acta de la dedicació del monestir de Ripoll, fecha l'any 977. Son Pare era compte d'Ausona (Vich). Fins á En Martí (any 1410), tots los comptes de Barcelona ó Prínceps de Catalunya y los reys d'Aragó desd'En Alfons Berenguer, foren descendents d'En Wifredo per línea masculina.

Martí, varen evitar tota pretensió absorbent y tot motiu de renyina y conflicte entre los diferents Estats; la situació va conservar-se fidel al esperit independent qu' en constitucions, lleys, govern, administració y fins idioma, conservaren sempre catalans y aragonesos, y va fer-se extensiu a Valencia y Mallorca. Quan a l' any 1412 lo Parlament y Compromís de Caspe va portar al trono aragonès un príncep castellà, de la corona centralista, aquest esperit autònomich era tan fort y tant viu encara, y era tan antiga l' organització federativa y de independència, nascuda d' aquest esperit l' any 1137, qu' ls prínceps castellans no pretengueren unificar ó centralisar la Corona d' Aragó, com ho estava la de Castella. Los moviments contra En Fernand lo d' Antequera, En Alfons V y En Johan II mes los va ocasionar la tendència de estos reys a retallar las llibertats de Catalunya y demés Estats en particular, que una tendència a centralisar ó unificarlas ab un sol Estat.

Els mateixos reys estrangers, aquella dinastia austríaca, aquell cap de la borbònica, aquell ministre Olivares, encarnació del covatxolisme ó burocracia, no pretengueren en sas taleyas centralistas subjouar a un dels Estats de la Corona aragonesa, a l' Aragó, per exemple, lo més semblant a Castella, los demés de la Corona federal; sino subjouarlos tots quatre al Estat unitari castellà, a la centralisada Corona de Castella.

Jamay Estat algun de la Corona federal d' Aragó va sobreposarse, absorbir ó subjouar als altres, ni separarse sens motiu vital de l' unió y federació que constituïan Catalunya, lo principal d' ells per son poder, sa població y sa riquesa, ni l' any 1410-12 quan podia salvar-se de grans mals, que preveya, imposant a Valencia, Aragó y Mallorca lo comte d' Urgell, ó separant-se al contemplar la votació de Caspe, no va fer una cosa ni altre, va ser víctima de son amor a la legalitat a la autonomia de sos co-Estats y a la unió ab ells. May de Deu ens cansarém de repetir-ho: no pot parlar-se de heguemonia catalana a la Corona d' Aragó. Catalunya que podia exercir-la per sa influencia y demés, fou víctima de son amor a la legalitat y a la igualtat entre los Estats de la Corona aragonesa (1).

Catalunya volia que a En Martí succeís lo comte d' Urgell, aquest tenia molts drets hereditaris no menors que los d' En Fernand de Castella; Catalunya coneixia que si proclamaba al de Urgell, probablement lo reconeixerian los demés Estats per lo molt que pesaba lo vot dels catalans, y coneixia que si

Aragó y Valencia prenian part a l' elecció ó declaració de rey, probablement seria nombrat lo príncep castellà. A pesar de tot aixó, lo Principat no se va aprofitar de las discordias qu' hi havia a Valencia y Aragó per proclamar al de Urgell, sino que va fer tots los esforços perque la cuestió se resolgués legal, jurídica y constitucionalment, reunint-se las Corts als tres Estats y posant-se d' acord per un Congrés general ó per una junta de compromissaris. Y aixó que regoneixia, que resolta d' aquesta manera la cuestió, probablement no seria declarat rey lo pretendent català. Ni tant sols major número de compromissaris que los altres Estats va demanar Catalunya, mes poblada y mes contribuent qu' ells; va contentarse ab tants com ne tenia cada un de sos co-Estats.

Catalunya va ser víctima de son amor a la legalitat y a l' unió envers sos co-Estats, no va voler imposarsels ni separarsen. Y al detrás d' En Fernand lo d' Antequera, vingué En Joan II, y després vingué En Fernand lo Catòlich y ab ell vingueren la subjecció de la corona aragonesa a la castellana, y l' unió de las dos coronas ab un sol cap, l' absolutisme y la centralisació creixents; tot comensà ab la dinastia absolutista dels Trastamaras y centralista dels castellans.

Respecte a separació, Catalunya, quan va destituir a En Joan II (1462) y anomenar comtes de Barcelona a En Enrich de Castella, En Pere de Portugal y En Renat de Anjou, va separarse de la confederació ab Aragó y Valencia; mes no sens motiu molt gran. Nostre Principat havia fet a l' unió ab sos co-Estats l' any 1410, lo gran sacrifici de no proclamar al comte d' Urgell, y no imposarlosel per rey, y l' any 1412 lo de regoneixer per tal a En Fernand lo d' Antequera; sacrificis de gloria, llibertat y vida, fets los quals comensà per Catalunya l' agonía (1). No era de rahó que l' any 1462 sacrificqués a las arbitrarietats d' En Joan II la legalitat ni l' independència, y lo temps pervenir de llibertat qu' havia sacrificat a l' unió cinquanta anys avans. Uns sacrificis com aquests no pot ferlos una nació gayres vegadas, sobre tot quan veu que son estérils y mal agrahts, com ho sigué aquell. No perque Valencia y Aragó seguissen regoneixent a En Joan II, Catalunya debia sufrir que dit rey anés prenentli las antigas llibertats.

Los anys 1641 y 1706 Catalunya no va separarse precisament de la Corona d' Aragó; sino de l' Espanya centralisada, de la heguemonia castellana. Son moviment separatista no va ser precisament contra sos co-Estats de la Corona aragonesa, Valencia y Aragó, tiranisats com ella, no tant; fou contra l' absolutisme y la centralisació de Madrit. Ab lo mateix concepte hauria acceptat la realisació del *Ultimatum* del Emperador Càrlos l' any 1712, ser erigida en república lliure y separada d' Espanya baix la garantia d' Holanda república federativa, d' Alemanya imperi federatiu, y d' Inglaterra monarquia constitucional. En aquestos actes y desitjos de separació, Catalunya no era hostil a sos co-Estats de la Corona

(1) Catalunya era més populosa y contribuia ab la mitad,  $\frac{3}{4}$ , de las contribucions de la Corona aragonesa, y en lo Parlament de compromissaris de Caspe no tingué mes representants qu' Aragó, que sols contribuia ab un ters,  $\frac{1}{3}$ , y que Valencia, que sols contribuia ab mitx ters,  $\frac{1}{6}$ . Tres representants tingué cada Estat a Caspe. Lo Parlament se va limitar, com junta de compromissaris, a elegir rey d' entre los set prínceps que pretenian la corona d' Aragó. Va fallar per majoria absoluta, de modo que habent los tres compromissaris aragonesos, dos dels valencians y un dels catalans donat sos vots a En Fernand lo d' Antequera, aquest fou regonegut per rey dels tres Estats, encara que la majoria dels catalans, y dos de sos tres compromissaris (En Pere Sagarriga, arquebisbe de Tarragona, y en Guillem de Valseca, doctor en lleys) varen votar al comte d' Urgell.

(1) Exactissim lo segon títol de la novela d' En Antoni de Bofarull, *L' Orfaneta de Menargues ó Catalunya agonisant*.

federal d' Aragó; sino á son tirá l' absolutisme centralista de l' unitaria Corona de Castella.

Tornant als rasgos generals de la Corona d' Aragó s'hi repara que cada un dels Estats tenia moneda especial y diferent, qual distinció ha arribat fins á nostre temps (1). Á la Corona de Castella hi trobem moneda encunyada á Toledo, á Segovia, á Sevilla, etc.; mes no hi trobem moneda asturiana, moneda lleonesa, moneda castellana, moneda andalusa, moneda gallega etc., com á la Corona d' Aragó hi trobem moneda catalana, moneda aragonesa, moneda valenciana, moneda mallorquina y moneda rossellonesa.

Aquesta diferencia relativa á la moneda contribueix á senyalar be la diferencia entre las dos Coronas per lo que mira al grau ó al fonament de l' unitat nacional á l' una y á l' altre.

Mentres eran molt frequents las guerras entre Aragó, Castella y Navarra, coronas separadas, mentres dins de la Corona de Castella hi havia moltes guerres civils, regnaba molt la pau dins de la Corona aragonesa entre Catalunya, Aragó, Valencia y Mallorca, com senyalant que la situació natural d' Espanya no era la separació completa, total ó absoluta de sas regions, ni la unitat; sino la confederació.

No es, donchs, una utopia, una cosa desconeguda, que jamay hagi sigut, la ideya de Catalunya confederada; sino una cosa antiga, secular, tradicional, de llarga y ben honrosa historia.

De la possibilitat de restablir á Catalunya avuy en dia á la situació que tenia ab sos antichs fors y á la Corona d' Aragó, n' habem parlat ja en articles anteriors.

R.—F.

## À LA MORT.

Yo doy un lecho de flores  
Sin espinas ni color.

Espronceda.—Diablo-Mundo.

Dessota un sálzer qu' á una llosa ombreji,  
O al costat d' un xiprer qu' al cel senyali,  
Jo vull que polsant l' arpa 'l mon me veji  
Y á mon desitj ma inspiració s' iguali.

Jo vull cantar la Mort, la casta deesa  
Qu' al univers ab sa fredor espanta,  
Y que plena, per mi, de suau tendresa,  
Ab lo sonris de son esguart m' encanta.

Jo la veyia, quan nin, fera, ab la dalla  
Vidas segant, com lo dallayre espigas.  
¡Qui 'm diguera qu' al fi de la batalla  
Fos la sola fael de mas amigas!

La veig ara, com ángel, silenciosa,  
Del cel mostrantme las superbas galas,

(1) Las pessas de sis y de tres cuartos dels anys 36 al 46 y las pessetas dels anys 36 y 37 de la Seca de Barcelona; las pessetas valencianas del any 23 (*Valencia sitiada por los enemigos de la Libertad*), els duros mallorquins de 'ls anys 21 (*Salus populi*) y 23 representan l' acabament d' estas séries monetarias particulars dels antichs Estats de la Corona aragonesa. La série catalana es la que acaba mes tart, l' any 1816, com signé la primera de comensar, á l' alborada del segle IX en temps de Carlomagno (802 á 814).

Y, sonrient, li demano qu' amorosa  
M' aixeplugui dessota de sas alas.

La miro, en estant llesta la jornada,  
En una dant á tots las ditzas closas:  
Es branca de roser aponcellada  
Ahont esclatan de cop todas las rosas.

¡Oh! ¡Cóm errats la miran los que creuhen  
Ab temensa lo fosc de sos misteris,  
Y, enlluernats pe 'l mon, ab esglay veuhen  
La eterna soletat dels seus imperis!

¿Qué seria del home y sos deliris,  
Quan ja, assecat, lo plor sos ulls no mulla,  
Si ella, amorosa, per los seus martiris  
No ordenés la cayguda de la fulla?

¿Qué seria quan ja arribés á sébrer,  
Assecada la font de las confianças,  
Qu' aquí més desenganyis no te de rebrer  
Ni t'è per perdre ja més esperanças?

¡Ben desdixat, si no acabès la vida  
Quan l' última il·lusió va ja á deixarlo!  
¿Si li han malmés lo cor dolors sens mida,  
T'è encara un altre cor per esgrunarlo?

¡Al menys ara 'l suspir, si surt, confia  
En la vera esperansa del morir-se!  
¿Per qué, cercant conhort, s' eczalaria  
Llavors que no sabria ahont guarirse?

Aniria á la Fe, y, plegant sas alas  
Devant del qui ab sa veu al mon la dóna,  
Sentiria al entorn bronzir las balas  
Qu' en Mentana salvaren sa corona...!

Aniria á la Patria y la veuria  
Plorant de nostr' avior l' alta grandesa,  
Y esclava d' una cort, la qu' algun dia  
Menyspreava als monarcas, sent comtesa.

Aniria al Amor, que 'l fossa 'ns tanca,  
Y, de sopte, cayent, com papallona  
Al mitj del calzer d' una rosa blanca  
De la garlanda qu' una creu corona,

Clara veuria del dolor la mostra  
Guaytantse en una perla enmirallada,  
¡Llagma ardenta de la pena nostra,  
Que pendria per gota de rosada!

Y quan á la cremor del desespero  
Conhort daria la fredor del marbre,  
Diria, en ell restant:—Aquí t' espero;  
¡No t'inch per mi més flor ni hi ha més arbre!

¡No hi ha més arbre!... Cert. Sola esperansa  
Del trist mortal qu' adolorit gemega,  
No més la Mort, tant sols la mort alcausa  
A dar la pau al qui per ella prega.

¡Qui sino ella, qu' al deixá á la historia  
Sols lo recort, porque lo món no oblidi,  
Lo lloch ahont guarda á qui umpli est mon de gloria  
Fá qu' ab tres passas fins un nin l' amidi!

¡Oh! Si... Sols ella ho pot. ¡Sens ella fóra  
Etern nostre sufrir, y etern seria  
Lo plor amarch de pena abimadora  
Qu' al passar per los ulls los cremaria!

Ella acaba ab los odís y la enveja,  
Ella la dítza á qui la cerca dóna,  
Ella en l' estatge ahont l' amor oreja  
Lo crim enfrena y la virtut corona.

Desde 'l mantell inmens, qu' es del cel gala,  
Amorosa 'ns espera en una estrella:  
¡Qui sa grandesa á sa grandesa iguala  
Si 'l Criador tot ho vá fer per ella!

Filla del cel, aprop l' Etern s' assenta,  
Y d' Ell conhort pera tot hóm alcansa:  
Fins per l' ateo, al qui la fé no alenta,  
Ne porta lo descans com esperança.

S' ofereix al mari dins de la onada  
Que n' aixeca 'prop d' ell mar bramulosa;  
Al guerrer, en la punta abrillantada  
D'aquella espasa qu' al costat se posa.

Serpenteja en lo llamp, solca la plana,  
Dintre del riu que cap al mar camina,  
S' acota en los barranchs, y 's trova, humana,  
Fins al fons d' una copa cristallina.

¡Oh! ¡Jo la veig! ¡Ja sento la dolcesa  
Ab que la vida en los meus ulls apaga  
Y 'm narcotisa, dolça, la finesa  
Del feble plomissol ab que amanyaga!

¡Oh! ¡Jo la veig y l' am! ¡De fe cristiana  
Rubliu, Senyor, mon cor, perquè... la estimo!  
Y, febrosench, com cerco la fossana,  
Ma vida escurso y sas cadenas llimo.

FREDERICH SOLER.

## TENDENCIA Y CARÁCTER

### DE LA MODERNA LITERATURA CATALANA.

Tots quants de cor aymam la nostra terra y sentim dextondir-se nostre esperit al ressó de la materna parla, havem sentit á dir una y mil voltas que las modernas lletras catalanas giran constanment dintre un cercle restret d' imitacions y de recorts; que sas composicions poéticas totas se semblan, y que sas composicions prosaicas, sia 'l que vulla llur caràcter y llur forma, mostran un exclusivisme improp de las grans concepcions literarias: ó en altres termes, que la musa catalana sols canta 'l passat y se vesteix de formas arcaicas ridiculas avuy en dia, y que la prosa se mostra renyida y enemiga de tot quan no sia alabar y exaltar á Catalunya. D' aquí resulta que si nostre renaxement literari no es tatxat per alguns d' anacronisme (no faltan qui tal diuen), se 'l presenta al menys com l' últim badall d' un passat que se 'n va, sens originalitat ni vida propia y completament divorciat de tot esperit y tendencia moderna.

La gravetat d' esta acusació es notoria pera que puga dextar d' interessar á aquells que al conreu de nostra llengua se dedican y emplean sas forsas y son seny en un treball calificat d' infructuós é inútil. Cal, donchs, atentament examinar sos fonaments, regonexer esta tendencia de nostra moderna literatura, buscar sas causas y motius y resoldrer si es mostra d' anemia ó de virilitat, si nostre renaxementes la revivalla de la mort ó la aurora d' un pervindre d' esplendor y vida.

Decaygudas, oblidadas quasi estavan las lletras catalanas, quan s' esdevingué á Europa l' afició als estudis històrichs y filològichs, lo despertament podriam dir de l' Etat Mitjana tan calumniada per tres setgles de despotisme: los resultats d' estos estudis contribuiren com no podian dextar de contribuir al revivament de l' esperit de llibertat é independència en los pobles. Catalunya tingué sa representació

en estos estudis y no es lícit á cap de sos fills desconexer los noms d' En Capmany, d' En Bofarull, d' En Aribau, vers patriarcas de la nostra renaxensa.

Catalunya muda y agarrotada en lo passat setgle, debia esperar una era nova d' esplendor y llibertat ab lo cambi complet de sistema polítich; mes no fôu axis: lo sistema caygut havia proporcionat á Espanya lo benefici de l' unitat de la patria y lo nou sistema, pera conservar-la, no sapigué fer altra cosa que lo que per desgracia tenim la costum de veurer quasi sempre en nostre país, copiar al peu de la lletra tot quant fet havian los francesos; y per unitat entengué unificació, per llibertat centralisació y per Espanya un conjunt de Provincias, talladas arbitrariamente, regidas per un Gefe polítich ignorant, pél general, del país que debia administrar, é incapas, en molts de ellas, de ferse entendre de la generalitat de sos administrats á mitja hora de sa residència.

En semblant situació, en mitj dels obstacles que s' oposavan al lliure desenrotllament de l' esperit é inteligencia nadiuas, doná mostres de vida la nova literatura catalana, qu' aytal devem nomenar no sols á las composicions en llengua catalana escrites, sino també als notabilíssims treballs escrites en castellá, en vindicació de nostra benvolguda terra, per alguns ingenis dignes successors dels avans meritats, dels quals, per fortuna, molts ne viuen encara avuy en dia. Axis fôu, qu' esta nova literatura se vegé obligada desde son principi á lluytar contre la corrent centralisadora que invadia totas las manifestacions de la vida nacional y pretenia esborrar fins lo recort de nostras passadas glorias; contre l' exclusivisme de la literatura castellana que s' adjudicava á n' ella sola lo títol de literatura espanyola, contre l' exclusivisme dels historiadors castellans que mentavan tan sols com una cosa accesoría, poch dels grans fets de la historia catalana: y s' esforzá en demostrar l' existencia d' una literatura patria, qual setgle d' or es dos centurias anterior al de la de Castella y d' una preponderancia política Aragonesa, mes influyent á Europa que la de Castella, avants del reynat dels Reys Catòlichs.

D' esta lluyta en reevindicació del lloch degut en l' historia y literatura nacionals á l' historia y literatura de la nostra terra, s' originá la major é imperiosa necessitat de bé estudiar y conexer aquesta, y veus aquí explicada la tendencia de la moderna literatura catalana; tendencia lloable y digne d' un poble que veyent menyspreadas y desconegudas sas mes lligítimas glorias, s' afanya ab tot son dalé en mostrarlas grans y puras á la llum del dia.

Explicada y justificada esta tendencia, resta saber si deu constituir tot l' esperit de nostre renaxement literari. No hi ha dubte que no deu ser axis; car, si bo es que 's procuri donar á las composicions en llengua catalana escrites, un caràcter propi adequat al geni d' esta llengua y á nostra particular manera de sentir com á poble y que á lograrho molt hi ajudarà l' estudi dels bons escriptors de nostre setgle d' or, millor será evidentment dextar explayar nostra inteligencia, lliure de tota mira restreta y de tota limitació convencional en las innombrables bellesas que 's

troban escampades en las obras capdals de totes las literaturas y alimentarse nostra inspiració ab l'escalf de las mes grans concepcions del ingeni humà: del contrari, nostre renaxement alenaria una literatura monòtana y raquítica y l'exageració d'un propòsit saludable imposat per las circumstancias, li privaria extendre y profundisar sas arrels, llevantli un pervindre de forsa y virilitat.

Lo despertament natural y lògich de molts y molts pobles, com Catalunya lluytant contre un passat pròxim de despotisme y centralisació, demostra també que nostre renaxement no es un fet aislat, sino una de las tantas manifestacions expontaneament exidas al impuls d'una necessitat científica y social, la necessitat en que 's troban los pobles de que se 'ls dexi lliure y desbrossat lo camí per hont puguin avansar ab son geni y caràcter propis, sens disfrasos ni imposicions artificials, á la consecució de son benestar y de la civilisació verdadera.

Així, donchs, la tendencia podriam dir catalanista, de nostre modern renaxement literari, te la seva explicació; exagerada, seria un ver perill pera esta matexa literatura; y respon al lògich y natural despertament dels pobles que avuy per tot arreu se manifesta y fa puga augurar-seli un gloriós esdevenir.

JOAQUIM BOTET Y SISÓ.

### MÉRITS.

Lluny de la patria y de tú,  
sols Deu mon sufriment sab;  
com l'una no n'hi ha cap,  
com l'altre no hi ha ningú;  
fora de les dos me dú  
lo cor que tant me fan batre,  
talment que tinch de combatre  
ma malastruga fortuna,  
ab la sang que dono á l'una,  
y les llàgrimes á l'atre.

Prou me ofereix lo boscatge  
aygues purés y argentines,  
y sa hermosura les nines  
pera ferme grat l'hostatge;  
mes aturantme en mon viatge  
tinch de recular de por,  
per no pagarli l'amor  
que 'm donan y no mereixo;  
pus per penyora als que deixo  
los he hagut de deixá 'l cor.

Distreure la melangia  
de trovarme axis tot sol,  
no ho pot fer tothom qui vol,  
sols pot ferho qui voldria;  
si may vingués aquest dia  
de gloria me haurá valgut  
per recobrar lo perdut  
habé, en mitj de tant de bo,  
passat per la tentació,  
sense que hi hage caygut.

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU.

Agost de 1873.

### DE LA MORT DEL INFANT EN CARLES,

LLOCTINENT GENERAL DE CATALUNYA, PRIMOGÉNIT D'ARAGÓ Y DE SICILIA Y PRINCEP DE VIANA, AB NOVAS DE LAS SOLEMNIALS EXEQUIAS QUE LI FEREN LOS CATALANS, SEGONS RELACIÓ D'UN CRONISTA Y ALTRES DOCUMENTS CONTEMPORANS.

(Continuació).

«Item, divendres ques comptave II de octubre del dit any, los dits honorables consellers feren fer crida ab trompes e tabals per la dita Ciutat, de la tenor següent:

E perçó com los primés actes nescessarís á la dita sepultura, son alegir certes persones, les quals de part del Senyor Rey, jatsia absent, convidassen prelats, comptes, barons, nobles homens, cavallers, e notables Ciutadans, e mercadés de la dita Ciutat, que fossen á la dita sepultura, per có dissapte ques comptave III del mes doctubre (de) dit any (demunt) (14) los dits honorables consellers, constituïts dins la casa de la Ciutat, ab consell e deslberació de alguns promens del consell ordinari dels XXXII de la dita Ciutat, anomenaren e elegiren XII persones, deval contengudes, pera exequir lo dit acte de convidar los prelats, e altres desus dites persones, per interés á la dita sepultura, lo diluns prop següent á V del dit mes de Octubre, ordonat a fer la dita sepultura, los quals elegits e anomenats al dit acte foren VI cavallers e VI honorables ciutadans, los quals cavalcant ab caperons vestits fahessen lo convit dessus dit les quals XII persones, lo diumenge après següent a IIII del dit mes á dues tandes, ço es, tres cavallers e III ciutadans de part del dit Senyor Rey jatsia absent empraren e convidaren per esser á la dita sepultura lo sendemá, ço es, lo dit diluns a V del dit mes doctubre tots prelats, comptes, barons, nobles, cavallers, honorables ciutadans, e mercadés com se trobaren en la dita Ciutat discorrent tota la dita Ciutat per carrés e los nomenats é alegits al convidar son los següents:

#### CAVALLERS.

Mossen March Lor.  
Mossen Johan Cabestida.  
Mossen Jacme Janer.  
Mossen Johan Lully.  
Mossen Galcerán Duray.  
Mossen Baltesar Romeu.

#### CIUTADANS.

Mossen Bertran Dezvalls.  
Mossen Ffrancesch Lobet.  
Mossen Miquel Dezplá.  
Mossen Berenguer Luy.  
Mossen Guillem Romeu.  
Mossen Ramon Ros.

(14) Esta paraula tal com está escrita en l'original no diu sino ben clarament: *deman* y no *demunt*, mes sia com se vulla aparbé esser un *lapsus calami* del autor, puix devant de *dit any* hi manca la partícula *de* y aquí hi sobra tota la paraula. Així veiem que ho va interpretar En Comes suprimint-la en la sua copia. També podria dir invertint los termes: *del demunt dit any*.

E mes anant (15) lo diumenge après següent ques comptave III del dit mes, doctubre, los dits honorables consellers considerants que en los temps passats en sepultures de reys, regines é primogenits é fills lurs per los dits honrables consellers era acustumat convidar les abadeses é priors é convents dels monestirs de Sent Pere, Valldonzella, Jonqueres é Muntalegre, considerant encare que en la sepultura de la Senyora Reyna Dona Sibilia relicte del Senyor Rey En Pere ffou certe contenció é gran desorda entre les abadesa de Valldonzella é prioressa de Jonqueres pretenents cascuna delles deure obtenir lo pus honorable é primer loch. E per causa de la dita dissensió é desorde entre la dita abadesa de Valldonzella é prioressa de Jonqueres seguits, fou proveyit é ordonat en lo temps de la sepultura de la Senyora Regina Dona Yolant muller relicte del Senyor Rey en Johan de loable memoria per lo molt reverent senyor mossen Dalmau (16) elet de Seragossa, lavors conseller del Senyor Rey é per los honorables lavors consellers, ab entreveniment de molts honorables ciutadans, que en la dita sepultura de la dita Senyora Regina Dona Yolant jatsia los dits monestirs hi ffossen convidats ne en altres esdevenidores sepultures de reys, regines, primogenits é altres fills lurs de qui anant neguna de les dites abadeses de Sent Pere, abadesa de Valldonzella, prioresses de Jonqueres e de Muntalegre anassen prosessionalment, ans de tal intervenció perpetualment fossen inhibides segons aquestes coses pus largament son deduhides en libre terç de solemnitats en la comemoració en dit libre ffete de la sepultura de la dita Senyora Dona Yolant en cartes LVIII. E los dits honorables consellers qui vuy son avent algun sentiment que la questió é contenció de les dites abadeses de Valldonzella é prioressa de Jonqueres (17) tornave en nova dissensió, pretenent cascuna delles deura anar primera e obtenir lo loch primer e mes honorable, quant en elles. E encare, havent sentiment de la abadesa de Sent Pere, de la qual era clar deure obtenir lo primer e pus honorable loch, que ella volia anar en la solemnitat ó professó de la dita sepultura del dit Illustre primogénit de Sancta recordació, e axi matex, per causa della, les altres totes volien anar en la dita sepultura, sens clarificació de algun orde, per tant, los dits honorables consellers, com aquells qui han cárrech de fer sessar inconvenients per repós de la cosa pública, ajustaren consell de XXX de la dita Ciutat, e aiustat foren les dites coses denant lo dit consell proposades, e aquelles proposades, fou deslberat é conclós per los dits honorables consellers, de part lur fós dit á les dites abadeses de Valldonzella é prioressa de Jonqueres, quels plagués lurs di-

fferencias metre en lur poder, e no volentho fer, que no anassen alguna de les dites abadeses de Sent Pere, de Valldonzella, é prioresses de Jonqueres é Muntalegre en la present sepultura, e de les dites coses la abadesa de Sent pere é prioressa de Jonqueres ne fossen pregades com la abadesa de Valldonzella, ja era contente star ne á deslberació dels dits honorables consellers, e de fet fou dit per los dits honorables consellers á la prioressa de Jonqueres, pregant ó exortant aquella que la differentia demunt dita metés en lur poder, la qual no ho volch fer, e lavors vaent los dits honorables consellers per lo temps poch qui ere nos podia donar recapte en clarifficar lo dit ffet, seguent la deslberació del dit consell, pregaren la dita prioressa que per aquella volta, qó es, en la present sepultura, no anassen per sessar scándols é inconvenients qui seguir se porien, e aximatex ne ffou pregada la abadesa de Sent Pere, que sessás per aquesta volta no anar en la dita sepultura per dar repós als dits inconvenients. E axi cessá que les dites monges abadeses ne prioresses ó monestirs e convents lurs no foren convidades per entrevenir en la dita sepultura.

E lo diluns après següent, ques comptave V del present mes de octubre, jornada assignade fer la dita sepultura, la abadesa de Sent Pere é prioressa de Jonqueres, no volents star ne concedénde als prechs e ordinació dels dits consellers e consell lur, processionalment vingueren ab lus covents en la Sala del palau on lo dit cors era, per anar e entrevenir en la dita sepultura, segons en los temps passats era acostumat; les de Valldonzella ne Muntalegre noy foren, com volguessen obeir la ordinació e prechs dels dits consellers; la poca menció que dells ne de lus prechs era stade fete per la dita abadesa de Sent Pere é prioressa de Jonqueres, ajustants ensemps ab los deputats de Cathalunya en un retret de les scales del palau, se feren venir les prop dites abadeses é prioresses, e vengudes aqui les dites abadeses é prioresses, per lo honorable mossen Pere Deztorrent conseller en cap, presents los altres consellers e deputats, los fou dit á la una apres laltre: que ells staven marevellats que sens esser demenades ne convidades per part lur ne per altre, considerant los prechs los ne havien fets, eren vengudes á la solemnitat de la dita sepultura, é sabessen que deslberat ere stat per consell que no fossen en la dita sepultura, é per ço altre vegade les pregaven que benignament ellas volguessen ferlos tant pler que sen tornassen en bona hora en lus monestirs; e la prioressa de Jonqueres dix: era contenta tornarsen si la abadesa de Sent Pere sen tornave; la abadesa de Sent Pere respós: que ella nos volia preiudicar car ja eren stades prou preiudicades, car della no era la questió, é per consegüent ella volia anar é de fet hiria. E axi les propdites abadeses é prioresses se exiren del dit retret, é anaren á la plassa del dit palau, preparantse cascuna per voler anar en la professó de la dita solemnitat, é vaent los dits honorables consellers que la dita abadesa de Sent Pere é prioressa de Jonqueres staven en lur pertinacia, fou deslberat que hi anás mossen Veguer é mossen Raffel Vilar conseller quint. De fet los dits honorables

(15) Aquí comensa un grotesch epissodi molt característich, que si altre prova no hi hagués de l'epoca en que esta relació fou escrita bastaria ell pera denunciarho.

(16) Suposém elidida aquí la paraula que denota la dignitat, tal volta episcopal.

(17) En algunas apuntacions qu' extraguérem en altre temps de diversas escripturas coetáneas trobém qu' en 1461 la abadesa de Valldonzella se nomenava Angelina y que poch després als 25 de juliol de 1462, era prioressa de Junqueras, Na Germana Ferreras.

veguer e conseler anaren a les dites abadesse de Sent Pere e prioresse de Jonqueres e pregaren les tant quant pogueren car per los consellers ere fete deslberació que no anassen a la dita sepultura; e elles non volgueren fer res; a la fi los consellers ab lo Veguer, balle e cap de guaytes vingueren a la plassa del palau hon les dites monges staven preparades, e ffols dit per los honorables consellers que per amor dells los volguessen complaura, que per aqueste volta no volguessen anar per res, car ells per res noy donarian loch; tant ne foren pregades e exortades que may hi volgueren fluxar, e lavors los dits consellers, veguer, balle, e cap de guaytes, metent-se gran desorde entre elles, les tragueren de la plassa del Rey fins a la cort del vaguer; e elles tiraren dret per la boria, e com foren en mig de la boria los frares no les lexaren passar, e axí com a forsades se agueren axir de la professó, e cessá lur anade.

E proveit a les dites coses, los dits honorables consellers no divertintse a altres actes, volents donar degut orde a la axecussió de la dita sepultura, elegiren primerament les XXVIII persones devall nomenades e scrites per portar lo lit hon era lo cors desús dit, axí en la part squerre comensant a cascunes parts, als peus e perseguint vers lo cap, e anants primes los qui primés sont scrits, ço es:

#### ALS PEUS DE LA PART DRETA.

Mossen Simion Sala, conseler terc.  
Mossen Galcerán Burgés de Viladecans, cavaller.  
Mossen Francesch Lobet, ciutadà.  
Mossen Marçà, cavaller.  
Mossen Pratnarbonés, ciutadà.  
Mossen Galcerán Oliver, cavaller.  
Mossen Mateu Dezsoler, ciutadà.  
Johan Dargentona, donzell.  
Pere Benet Splugues, donzell.  
Mossen Baltesar Romeu, cavaller.  
Marçal de Claramunt, donzell.  
Mossen Johan Luy, ciutadà.  
Mossen Luis Setanti, conseller segon.

#### ALS PEUS DE LA PART SQUERRE.

Don Johan de Castra.  
Mossen Jacme Capila, ciutadà.  
Mossen Johan Sabestida, cavaller.  
Mossen Guillem Romeu, ciutadà.  
Mossen Ramon Gilabert, cavaller.  
Mossen Galceran Duray, cavaller.  
Mossen Tomás Puiade, ciutadà.  
Jacme Dezsoler, donzell.  
Mossen Pere de Sentcliment.  
Ffranci de Sentmanat, donzell.  
Mossen Johan Benet de Casaldaguila, hoidor de comptes per lo bras reyal.  
Mossen Jaume Ros, ciutadà.  
Mossen Vilademany, vervessor.  
Lo Mestre Racional.

E après la prop dita ordinació fete de les dites XXVIII persones e aquelles collocades en lur trast e orde prop lo dit cos, stants presents de portar lo dit cos, exint la professó de la dita Sala, los dits honorables consellers ordenaren los qui en la dita Sala foren per acompanyar lo cos sots lorde seguent, ço es: que ans del cos tots aquells qui havién rebuts benefici de nostre Senyor Deu per virtut del

dit cos miraculosament, e foren molts en nombre, e après del cos, primerament anassen tots aquells qui eren domesticchs e familiés del illustre primogenit (18) vestits de saques, après anassen los vergués dels dits honorables consellers ab les vergues drassades.

Aprés los honorables mossen Raffel Vilar, conseller quint e mossen Miquell Dezplá.

Aprés los honorables mossen Pere Deztorrent conseller primer e mossen Honrat Caconomina notari, conseller quart.

Aprés los portés dels honorables deputats de Catalunya ab les masses alsades.

Aprés anaren en *hun trast* mossen Burgués ambaxador del Senyor Rey.

Lo bisbe Dosca.

Comte de Pallás.

Lo vaguer de Barcelona.

Lo deputat de Catalunya eclesiástich mossen Monsuar.

Sindich de Leyde.

#### SEGON TRAST.

Prior de Catalunya.

Mossen Benet Caportela.

Lo balle general.

Mossen Ribelles, noble.

Mossen Pere Duray.

Sindich de Servera.

#### III TRAST.

Lo bisbe de Gracia.

Mossen Benet Castelló, deputat.

Balle de Barcelona.

Don Johan de Cardona, comenador.

Mossen Benet Senesterre, noble.

Mossen Bertran Desval's.

Mossen Johan Ros, consol.

Sindich de Puigserdà.

#### III TRAST.

Lo general de la Mercè.

Mossen Baltesar de Caralt.

Abat de Montserat.

Oydor de comptes aclesiástich.

Mossen Pere Bussot.

#### V TRAST.

Abat de Sent Johan Cesabadesses.

Mossen Marti Benet Torrelles.

Mossen Berenguer Lull.

#### VI TRAST.

Abat de Sent Banet.

Mossen Luis Divorra.

Mossen Jacme Janer.

Mossen Copons.

Mossen Guilem Colom.

#### VII TRAST.

Abat Damer.

Mossen Pere Galcerán Deztorrent.

Mossen Pere Johan de Sentcliment.

Mossen Johan Serrovira.

En Pere Miquell de Peguere.

Sindich del Arbós.

#### VIII TRAST.

Mossen Pau Alamany.

Comenador Caplana.

(18) En lo nombre segon del Apéndice podrá llegirse una curiosa llista dels servidors y familiars qu' havia lo Príncep en sa Cort, diferenta de las 3 publicadas entre los documentos de la Corona de Aragón. (T. 26, pág. 268, 270 y 278).

Mossen Galcerán Stelrich.  
Mossen Ffelig de Ferreres.  
Guillem Pongsem, consol.  
Guillem Ferrer, mostasaf.

Après anaren les dones qui foren en nombre mes de VI<sup>m</sup> (ilia).

E com la ordinació de totes les dites coses fou fete, ans que lo dit cos partis de la dita sala, los honorables consellers digueren als obrés de la dita ciutat que anassen fer memorial de les luminaries dels ciris, qui eren en la plassa del dit palau, é axí fou fet, é per ordinació dels dits honorables consellers anà la luminaria dels ciris següents:

Primo los brandons de mossen Ffrancesh Dezplà que foren. . . . . L.  
Après los brandons de mossen Benet Xivaler. . . L.  
Après los brandons de mossen Benet Çapila. . . L.  
Après los del abat de Monserat. . . . . LX.  
Après los brandons de Don Johan Dixer. . . . C.  
Après los brandons de Leyda. . . . . C.  
Après los brandons del bisbe de Vich. . . . C.  
Après los brandons del bisbe Dosque. . . . C.  
Après los brandons de la Ciutat. . . . . C.  
Après los brandons del bisbe de Barcelona. . . C.  
Après los brandons del cors. . . . . C (19).

#### LES CREUS.

Primo la creu maior de la Ceu.  
Creu de Sancta Maria de la Mar.  
Creu de la sglesia de Sent Just.  
Creu de la de Sent Pere.  
Creu de Sent Jaume.  
Creu de Sent Cugat.  
Creu de Santa Agna.  
Creu de la Merçe.  
Creu dels Carme é Agustins.  
Creus dels prehicados é ffreres menós.  
Après los preberes de les sglesies parroquials de la dita Ciutat.  
Après los ffreres de la Merçe.  
Après los ffreres del Carme é dels Agustins.  
Après los ffreres de prehicados encemps ab ffreres menós.  
Après los beneficiats é canonges de la Ceu.  
Après lo bisbe de Vich que celebrá les exequies de la dita sepultura, com aquelles ores ffos malalt lo bisbe de Barcelona.  
Après los qui avien prés benefici per miracle.  
Après lo cors.  
Après los dessús nomenats en lorde dessús largament declarada.»

ANDREU BALAGUER.

(Seguirá).

### LA CONQUISTA DE VALENCIA.

Pe 'l castell de l'atalaya,  
envers la cristiana serra,  
guaytava á posta de sol  
lo rey moro de Valencia.

De sa cara l'ardiment

be prou lo turbant ombreja

mes no amaga son neguit

ni sas mostrás d'impaciencia;

Car fereix lo terraplé

ab lo brosseguí de seda

(19) Aixó representa una lluminaria de 910 brandons.

y ab la guaspa del panart  
engrunas del mural lleva,

Y creuhant resolt los brassos  
sobre 'l pit que fort batega  
mitx irat, mitx concirós  
parlava d' esta manera:

— ¡ Pau signar ab lo lleó  
que las urpas sangonentas  
te clavadas en lo cor  
del reyalme de Valencia!...

Per Alá que si mon pare  
tal sabés en ma naxensa  
m' esclafara baix lo peu  
ans que 'l sol me pogues veure.

Rey En Jaume, rey En Jaume,  
qui tot botxi pogués esser!  
qui pogués ferte un dogal  
ab estas mans frebrosencas!

Y al Puig de Santa Maria  
mirava 'l rey ab feresa,  
gitant pe 'ls ulls frés: techs llamps  
pe 'ls llabis gitant blasfemias.

Se sent brugit d' esperons;  
prompte 'l Rey se gira enrera;  
ab l' albernós plé de pols  
un moro se li presenta.

— Ali Albatá, mon amich,  
tart fas la volta d' Enesa;  
¿ qué t' ha dit lo rey En Jaume?...  
¿ quan lo tribut vol admetre?...

Ali Albatá, ¿ per qué callas?  
¿ per qué se 't nua la llengua?  
¿ no has vist al rey d' Aragó?...  
— Al rey no plau l' avinensa.

A la Mare de son Deu  
jurá calsigar la terra  
fins que als marlets del palau  
fassen ombra sas empresas.—

De rabia lo rey tremola,  
groch tornantse com la cera,  
y rebatent lo panart  
del mural contra las pedras

digué: — Ali, ¿ cóm al cristiá  
no li arrancares la llengua,  
y cóm no 't tallas las mans  
qu' estaren llavors quietas?

¡ Assó dir al rey Zaen!  
Alá dampna ma baxesa;  
pacte ab lo cristiá, jamay!  
Vols guerra, Jaume, donchs guerra.

Y per todas las murallas  
y las torras de Valencia

— ¡ Guerra als cristians! — crida 'l rey,  
y 'ls moros responen — ¡ Guerra!...

#### II.

Sonan, trompas y atabals,  
riallera espunta l' auba,  
l' host de 'N Jaume d' Aragó  
prop Valencia está atendida.

Los marlets de la ciutat  
prou blanquejan ab tants guaytes,  
envinzadas pe 'ls enginys  
prou blanquejan las murallas.

Res hi fa la sang dels bons  
espargida per la rambla;  
cada jorn s' estreny lo cercle;  
Valencia será cristiana.

De sa tenda 'n surt lo Rey,  
en negre poltro cavalca,  
seguit de sos capitans  
envers la ciutat s' atansa.

Ab un jove cavaller  
parlava d' estas paraulas:  
— ¡ Qué us apar, comanador,

l'enderroch de las muradas?

—Crech, Senyor, mitjansant Deu;  
que 'n Zaen avans de gayre  
de Valencia n' ha d' obrir  
las portas á nostras armas.

—¡Nom de Deu! que d' esperar  
ja 'n sent mon cor la frisança  
y me venen temptacions  
d' etgegari las maynadas.—

Y parlant d' esta faysó  
tant á las torres s' atansan  
que las fletxas rebotiren  
al peu de la cavalcada.

Una d' ellas pera 'l Rey  
ab tant acert la gitaren,  
que traspasantli 'l capell  
en mitj del front se li acala.

Grochs se tornan los guerrers  
voltantlo sens dir paraula,  
lo Rey atura 'l cavall  
y ab molta fredor esclama.

—Mos barons, mos cavallers,  
¿per qué eix condol en la cara?  
en avant, que á vostre rey  
las satgetas no l' espantan.—

Y arreballantla digué  
envers la ciutat llensantla:

—¡Teniu, fellons; altre cop  
mostréu mes forsa al tirarla!

Y següen fent la volta  
regonexent las muradas  
tot dihent lo rey cristiá  
ab una mitxa rialla:

—Parleu ver, comenador,  
Valencia será cristiana;  
ni coratge te l' alarb  
per las satgetas fincarne.

### III.

Ja la mort no assolará  
la encontrada de Valencia,  
per fi 'ls alarbs famolénchs  
posaren terme á la guerra

Caygué al pes de la dissort  
del rey Zaen la superbia  
de ciutat á 'n al real  
per so 'ls moros van y venen.

Ja l' ezcércit vencedor  
en la plana s' arrengrera  
á son cap lo rey cristiá  
pren la via de Valencia.

¡De peons y cavallers  
si n' hi van ab creus vermelas!  
¡los capells y los escuts  
á raig de sol com llampegan!

Tot de cop al se 'n la rambla  
crida l' host ab veu alegre;  
per dessobre la ciutat  
onejan nostras empresas

Lo Rey baxa de cavall,  
y acala 'ls genolls en terra  
grácias donant de bon cor  
á n' al Deu de las clemencias.

Y allí hont las fletxas brunzian  
s' ou la remor dels que resan,  
y sobre la sang glassada  
¡quántas llágrimas caygueren!

La ciutat está de dol,  
dexant las casas obertas  
los sectaris de Mahoma  
en las plassas s' arreplegan.  
¡Se 'n van tots! Lo rey Zaen

posat á la devanteras,  
entre mitj de sos parents  
no marxa, que l' arrossegan.

Sospirós, los ulls voltats  
ab forta ratlla rogenca,  
per dominars ab las dens  
la sang de sos llabis treya.

—Ma vida per la de 'n Jaumè,  
Alá, ma gloria per ella;—  
mormolava 'l malastruch  
sens alsar los ulls de 'n terra.

Y s' perde Hagrismetjant  
en lo fons d' aquella brega  
qu' escalda ab plor de sos ulls  
las planuras de Valencia.

Mars de 1870.

ANGEL GUIMERÀ.

### L' AMOR DEL MON.

¡Vint y cinch anys tenia! l' edat del goig de l'  
amor y de la vida ¡vint y cinch anys, y tenia una  
mare, una germana, y una aymia que ab pura y  
sant' amor l' idolatravan, vint y cinch anys no mes  
y la mort havia feta ja en la sua existencia la major  
part de sa tasca esgarrifosa, tant y tant havia fet  
camí vers ell, que á punt estava de caure lo pobre  
jovencel en sos negres y pahorrosos reyalmes.

Sa mare, sa aymia y sa germana fetes una mar de  
plors voltavan lo lit hont jeya y afinava, y allá en lo  
fons de son cor l' espina del pressentiment 'ls dava la  
seguretat de que sens tardar y sens' adonarsen, passa-  
rian de la vetlla que feyan al malalt, á la vetlla en-  
torn del túmbul hont fret reposaria son cadavre.

¡Pobre jovencel! son cor sensible sentint á la ve-  
gada l' amor de fill, de germá y l' inmensitat de la  
passió d' un ver aymant, sofria tres vegades la dolor  
que ses tres amors sofrian; com elles veyá que la  
mort s' acostava y ¡ay! lo que elles no podian, ell la  
sentia avançar, avançar sens treba remorejant en les  
conques de son pit..... Demanant ayre, ayre, son  
esperit deixá la terra.

No hi ha res que espante tant com lo maridatge de  
la mort ab la juvenesa; per mes que la mort sempre  
'ns sia nova, per mes que despres de setgles y set-  
gles de treballar sens treba, al veure un' obra seua  
nos esgarrifem poruchs, may es tant gran la sensa-  
ció que sent lo cor, que quan la vida que 'ns arrabas-  
sa es com un' anba d' un dia que ha de venir, es com  
un camp de espigues no daurades encara, es com  
una flor encara reclosa dins son cálzer ¡ay! flors y  
espigues, esperances y ensomnis que coronan una  
testa juvenesana.

¡Y quina soletat regne sempre al entorn d' un ca-  
davre! no apar sinó que qualque cosa indefinible sura  
en la cambra mortuoria, deturant ab sa essencia les  
ramors de tota vida.

La cambra del pobre jovencel tota la gorniren de  
negre; tres dones feyan la vetlla á son cadavre, les  
tres amors de sa vida, y com per no apesarse l'  
una á l' altra, amagavan son rostre retenint ses llá-  
grimes, entre llurs mans; les llums posades als peus  
del túmbul reflexavan lo cadavre sobre les blanques

parets de l'arcoba y al somoure l'ayre la feble flama dels ciris, també l'ombra del cadavre se movia ab esglayadora seguidesa; lo cos semblava com si tingués un esma de sa passada vida, ¿ahont restava l'ànima?

Son ànima, est esperit pur, invisible als ulls humans, revolava per la cambra guaytant y sentint la dolor que en infinites llagrimas exhalavan les tres dones. Al deixar sa vestidura corporea havia encontrat esperantlo lo sant àngel de sa guarda, que si vetlla per nosaltres en la terra, es la companya ab que se 'ns obren les argentades portes de la eterna vida de la gloria.

L'ànima del jovecel guardava encara en son fons l'amor del mon; esmentava encara les passions que l'havian sublimada en son romiatje per nostra vall, y no sabia de cap manera deixar l'atmósfera que respiravan los cors que per ell havian bategat.

La mare, l'aymia, la germana, esclamava concirosa: Vina al cel, l'hi contestava l'àngel, ab tes virtuts has guanyada la vida de la gloria; deixa, deixam un moment assahonar-me ab estos plors, per á mi son, jo vull gosarlos, contestava adolorida la pobre ànima.

Solcaren espays ignots d'una volada y ja al entorn de la contrada del empir, al véurela tant trista y acongojada ab veu amoroseta l'àngel l'hi digné; ¿tant fondes eran les arrels que en tu l'amor del mon havia posades? Pecat es acó de que al arribar en front l'immensurable armonia de l'amor de tots los esperits, t'acore tant y tant lo recort d'aquella; tornate 'n al mon, puig que entrar no pots al cel fins que d'ell estigues lliure, ves á coneixer est' amor que tú tant ploras; ton cos resta anorreant, sols un' ombra pots esser; veuràs sens' esser vist, sentiràs sensa que 't senten, torna, tornate 'n al mon y quan lliure sias de ses amors, les portes del cel que tens merescut te serán obertes de bat á bat.

Y convertit en un ombra devallá á la terra.

Y se 'n entrá á casa seua. Los plors no eran pas finits encara, si ja 'l cadavre era fora, son recort ompia arreu tota la casa.

Era mitj jorn; l'hora santa de la familia, l'hora que al entorn de la taula se consagra ab l'amor, lo sant pá de cada dia. La mare y la germana desobehint los prechs de sos parents y amichs, havian fet gornir á cap de taula lo lloch que corresponia al mort; allí hi havia sos plats, son got; allí hi havia la cadira com s'hi esperás l'hereu que l'ocupava.

Les pobres dones sens dirse res, miravan lo lloch buyt y après se miravan elles y esclatayan en plors.

L'ànima encarnada en un' ombra al entrar ho vejé tot y ho sentí mes, y aná á sentarse al lloch que l'hi pertocava. ¿Y cóm gosá en mitj de sa dolor al sentir y veure l'inmen s' amor que l'hi portavan!!

Seguint son intent, isqué de sa casa, y tremolant com tot' ombra y tot aymador, se 'n entrá vers la llar de s'aymia. Sola l'encontrá, sola y en la cambra ahont abdos se feren lo sagrament d'amor; sentada en un setial, la testa entre les mans plora que plora. Al costat séu hi havia un setial buyt, era aquell en qual seya l'aymant en les plátiques ideals y pures de l'

amor; ja que no ell, l'ombra á que anava encarnada s'ànima recobrá sos furs.

Passaren dias y dias, y sempre anava desde la casa seua á la de s'aymia, gosant y sofrint, ¿alló era son purgatori, mas passat ab tant de pler que ni una vegada sola s'atreví á clamar á son àngel que l'acompanyás á la gloria.

Un dia aná vers la casa de s'aymada, y encaminantse com sempre á son lloch lo trobá ocupat; escoltà, y ohí nou sagrament d'un amor dels mateixos llavis que á n'ell l'hi feren. Un nou aymador ocupava son setial, un altre home disposava en lo cor que havia cregut seu per tota una eternitat.

Sortí d'allí esclamant: ¿Oh, amor, amor de fembre, que prest passas! no era pas aixis com t'entenía, sols dintre de la llar la veritable amor ania; y aná á sa casa.

Y allí l'hi servaven l'amor; va aconsolar-se. Passaren mes dias encara; si los plors s'havian assecat lo recort quedava viu.

Un jorn, al entrar en sa casa hi encontrá un' hoste que 'l sorprengué, era l'alegría; aná vers lo cap de taula ahont continuavan gornint son antich puesto, y al anar á sentarse lo trobá ple; hi havia assegut un home, sa germana lo mirava ab amor, sa mare l'anomenava fill. ¡ay! sa germana s'era maridada.

Ni un núvol hi va veure en lo cel de llur felicitat; ni un recort pe 'l fill ni pe 'l germá torbava s'alegría. L'ànima esclamá:

Are, are t'entench de cert; oh amor del mon! una flor sensa flayre que 'ns cativa ab la boniquesa de sa color, ¿o ets tú; y jo que t'havia somniada com lo llover ab una flayre eterna! y jo que per tú m'he retrassada la vida eterna d'una eterna gloria! are que t'entench de cert, are que veig que mores ab la mort de la materia, renego de tú. ¿Oh, sant àngel de ma guarda, vina, portam al cel, seguir mes en est estat fora un infern per á mi! L'àngel hi comparegué y ab veu mes trista que no avans l'digné: Are menys que may pots entrar á la gloria, culpa mes grossa traus are ab aytals dites, torna, tornaten al mon; renegas are de l'amor que 'n ell hi ha, y des del cel hi es portada un' amor pura, santa, veritable; tórna-hi, córcala, mira y regira, mas no en lo rostre dels homens l'has de cercar; quant mes aprop de la font l'aygua es mes pura, córcala en los cors.

Y va tornar al mon.

Y va anar á casa s'aymia y va encontrar en son cor est sentiment, mas no per ell sino per son novell aymant; y torná á sa casa y en lo cor de sa germana hi vejé amor pur per son marit, mas per ell ni un sol recort; cercá sa mare y donchs la festa del casament era termenada, l'encontrá sola en sa cambra, sola y plorant; en lo fons de son cor hi trobá l'amor encara viu per lo fill mort; á l'hora de la festa son rostre no expressava lo que son cor sentia, un recort al finat haguera ennuvulat lo cel de la felicitat de sa filla, y ella era mare!

Àngel custodi meu, digné aleshores l'ànima ovi-rant la llum de la veritat, l'única amor del mon es l'amor de mare, es ver; devallada es del cel y escampada per la terra; aydam, jo 'n vull anár á beure en la

font pura, jo vull assahonar-me ab ella en la presen-  
cia de mon Deu!

Y les portes del cel l'hi foren obertes.

JORDI CODINA Y BORDOTXICH.

## CORRESPONDENCIA.

Sr. Director de LA RENAXENSA.

Girona 20 de novembre de 1873.

Amich Director: «à sants y à minyons no 'ls prometis que no 'ls dons», diu l'adagi, y jo, que contó entre 'ls sants ó santes de ma predilecció exa *Revista*, encara que sos redactors m'afavoreixin més de lo que merexo, no vull quedarhi malament.

En ma anterior doni compte de duas festes essencialment literarias: avuy dech fervos sabedor del bon eczit de duas vetlladas, literari-musical l'una y esclusivament musical l'altra. Mes com abduas tingueren lloch al *Liceo* establert en lo Col·legi de cegos y sorts-muts que corra baix la direcció de nostre compatrici y reputat mestre D. Joan Carreras y Dagas, crech no será per demés alguna notícia sobre tal establiment.

Son digne Director n'havia fundat ja un de semblant l'any 1848, é incansable en son amor á l'art y á esta sa ciutat nadiua, tornà á empèndres en major escala, y contant ab majors y més poderosos elements, l'objecte ja indicat lo dia 25 de setembre del corrent any. L'experiencia llarga-ment obtinguda en exa ciutat desde l'any 1861, y l'bon resultat de l'ensatx fet en lo «Col·legi de Girona» son garantia de celebrable intent y d'acert més que segur.

La Casa del establiment es, donchs, l'ensenyansa, y axis s'hi dona la de las següents materias: doctrina cristiana, lectura, escriptura, gramática (avuy per avuy castellana, però aviat probablement castellana y catalana), aritmética, historia, geografia y dibuix; haventhi una Academia ó escola de música vocal é instrumental desde l'solfetx á la composició y al cant-plà, (estudis accessibles fins als més menesterosos, si mostran notable disposició), y un gimnassi pera l'desarroll físich dels cegos, sorts-muts y demés alumnos, interns, fills de socis del *Liceo* y externs de tota classe y condició social.

En quant á la societat que baix lo repetit titol de *Liceo Gerundense* disposa de las grans salas del mateix edifici y dels elements en general del Col·legi y Academia avans senyalats, es una associació ab propis fins, — lo de conrear y propagar lo conreu de la música, donant concerts periódichs, etc., — ensemps que protectora del mateix Col·legi. Funciona baix la direcció d'una Junta interina y organitzadora composta dels Srs. Sempau, Danis, Pou, Franquesa y Carreras, y conta ja ab uns sexanta socis ademés de gran nombre d'abonats á concerts. Aquestos s'inauguraren ab bona sort dias avans de las firas, y es indubtable qu'irán prenguent major vol, dada la formació de coros que s'está organisant, á la projectada institució del *quarteto* pera la musica clàssica, y als bons recorts que dexaren las duas vetlladas de que dech donar rahó.

En la literaria musical, llegiren inspiradas composicions los senyors Ametller, Girbal, Franquesa, Sitjar (Joanet), Ferrer, Pellicer, Vinardell y Font, donant á conexe l'suscrita «Cansó de Pagés» honoríficament mencionada com sabeu. No crech descuidarme de capdels poetas (que 'm perdoni si acás l'oblidat), axis com recordo bé que l'simpàtic amich Sitjar fou objecte d'una verdadera ovació per sas ben catalanesas composicions y per l'eczuberant graciositat ab que, com sempre, va recitarlas. En la part musical se distingiren los senyors Carreras, (pare y fill) y los demés artistas que hi figuraren.

Respecte al últim concert, l'indole d'eix periódich eseu-sa ma incompetencia d'ocuparsen com ell se mereix. Professors y aficionats s'hi lluhiren de bo y millor, merexent particulars felicitacions, llavors com ara, las senyoretas Guitó, Daydi y Rosselló, qu'hi prengueren part.

Donant a tothom sentida enhorabona, posaria fi á la present, si no 'm calgués, per, arrodonirla, fer constar: que l'*Liceo* conta, á més de las personas, ab un poderosissim auxiliari, qual es la monumental biblioteca de música propietat del Sr. Carreras, qui posseheix ademés una superba collecció d'antichs y rars instruments musicals, que forman adequat pabelló damunt y als costats d'aquella; qu'ademés d'alguns alumnos cegos y sorts-muts, van ingressant-ne d'altres; qu'es probable que 'ls dos salons aposta sian cedits pera la celebració d'academias ó conferencias á l'«Associació Literaria», en las quals nostre benvolgudissim idioma matern no hi farà paper secundari; y, finalment, que l'próxim divendres tindrà lloch un nou concert que promet esser per tot ecstrém lluhit.

Me reca acabar sens fervos una pregunta y esposar una

consideració. ¿Qué us sembla de las arts á Girona? — Per un costat, las lletras ab la seva Associació protectora; per altre, lo dibuix y la pintura també ab la Societat corresponent, ademés del *Ateneo*, fundat y dirigit per l'estimable artista senyor Gelabert, desenrotllantse y donant galans fruyts, sens protecció oficial de cap mena; y per altre endret la música, afavorida per l'establiment de que avuy us he parlat, — veus aquí una trinitat que forma indubtablement la millor corona dels pobles.

J. RIERA.

## NOVAS.

Se 'ns han fet grans elogis de *La Ullar*, drama de costums, y de *Los almogavars*, perténexent al género históric, ab un dels quals lo més fecundo de nostres poetas dramátichs, En Frederich Soler, creyem que's presentará de nou en las taulas catalanas.

Traduhim del periódich madrileny *La Época* corresponent al dia 15 de novembre:

«Anit se celebrá á casa del senyor don Víctor Balaguer una reunió literaria en la que l'poeta catalá llegí una tragedia escrita en son dialecte, y que destina á un dels teatres de Barcelona.»

Lo de sempre tractantse dels noticiers castellans: calificar de *dialecte* nostre idioma tan bo y millor que l'que 's parla á Madrid y es l'oficial d'Espanya.

Molt celebrém, per lo demés la bona nova, y desitjem que la tragedia del nomenat mestre en gay saber pugua esser aviat representada, inaugurantse axis l'alt género dramátich de que está faltada encara l'escena catalana.

Y ja que d'una tragedia catalana parlem, no podem dexar de recordar que algun de nostres inspirats amichs está trevallant en una obra trágica catalana.

## RECLAM.

Lo FERÓS BENEFactor. — Comedia en tres actes, traduhida del italiá per En Llorens de Cabanyes. — Se ven á la libreria de Mayol, carrer de la Llibertat.

## ADVERTENCIA.

Devent comensar l'any quart de nostra publicació l'primer del próxim Jener, y á fi de regularisar nostres comtes administratius, preguem als suscriptors de fora ciutat vullan remetreus en sellos de correo las quantitats que adeutin inclos tot lo mes de desembre.

Lo secretari de la Redacció, ÁNGEL GUIMERA.

BARCELONA: Estampa del Hereu de 'n Pau Riera, Robador, 24 y 26, — 1873.